

דרכי אורה

משולחנו של רבינו הגדול מרן ראש הישיבה הגאון רבי מאיר צבי ברגמן שליט"א ר"ה - האיזנו - שובה - יו"כ תשפ"ה (49)

ראש השנה

תקיעה תרועה ותקיעה – שבח שאלה והודאה

השופר לא ע"י כלי הדיבור של כל השנה עיש. והיינו דתרועה הוא גנוחי ויולוי וזה תפילה להקב"ה ע"י השופר, ומבואר בזה מה שכל תרועה צריכה תקיעה לפני' ותקיעה לאחרי', דהתקיעה היא הלול כמ"ש הללוהו בתקע שופר, וכמ"ש הרמב"ם פ"א מהל' תפילה ה"ד ג' ראשונות שבח לה' וג' אחרונות הודי', ואמצעיות יש בהן שאלת כל הדברים וכו' והן תקיעה תרועה ותקיעה.

כ' הרא"ש בפ"ג דר"ה (סי' ד') ירושלמי ותוקע מן הקצר שנא' מן המצר קראתי יי, ומבואר שאי"ז רק מצוה כמו ציצית וסוכה, אלא הוא ג"כ תפילה כמו שחזקתמין בשופרות שומע קול תרועת עמו ישראל ברחמים, וכ"ה בגמ' דכ"ו א' ור"י א"ל דפרה נמי איקרי שופר דכתיב ותיטב לה' משור פר, אם שור למה פר ואם פר למה שור אלא מאי שור פר משופר, וברש"י שם ותיטב לה' תפילתי משופר כו' עי"ש, ובדרשות בית הלוי (דרוש טו) אמרו לפני מלכיות וכו' ובמה בשופר פי' שלא ע"י מוצאות הפה רק מעומקא דליבא ודרך קול

יעברון לפניך כבני מרון

אם שוחטים אותה היא הסוכלת, וזהו כל א' וא' מבאי עולם כחשבון הכבשה לעצמה. אבל רב יהודא אמר שמואל ס"ל כחיילות בית דוד, דאצל המלך העיקר הוא החשבון הכללי, הנצחון במלחמה, וא"א להתחשב עם החיילים הנופלים במלחמה, ומ"מ סו"ס כל חייל וחייל כשלעצמו יש בזה חשבון פרטי יותר מאשר כל כבשה אצל הבעה"ב, וזהו שיטת ר"י אמר שמואל, ואולם ריש לקיש ס"ל כמעלות בית מרון כפירש"י שהי' עמק משני הצדדין וכל אחד הולך לבד, דהיינו שבחשבון של כל אחד ואחד אין מתחשבין כלל בחשבון הכללי אלא דנין רק על חשבון כל אדם בפרטות, ורק לבתר הכי כולם נסקרין בסקירה אחת ועושין גם חשבון כללי.

גמ' ר"ה דיי"ח על הא דתנן בר"ה כל באי העולם עוברין לפניו כבני מרון, מאי כבני מרון הכא תרגימו כבני אמרנא, ריש לקיש אמר כמעלות בית מרון, רב יהודא אמר שמואל כחיילות של בית דוד ע"כ, וכבר ידוע מ"ש בזה הג"ר איצ"ל בלאזר זצ"ל עפ"י דרכו, אמנם לענ"ד כיון דתכלית ענין ר"ה הוא מלכיות לתיקון וחיידוש הבריאה ולכן כל באי עולם עוברין לפני יוצרם ליתן דין על מעשיהם, על כן באה הגמ' לבאר לנו איך צריך האדם להעריך את עצמו, דמחד גיסא יש חשבון כללי על כל העולם כדאמרי' אח"כ וכולן נסקרין גם בסקירה אחת וזהו חשבון על מצב הבריאה, אמנם מאידך גיסא יש גם חשבון הפרטי שבה ראה אדם עצמו כבני אמרנא, וכפירש"י ככבשים שבעה"ב מונה אותן לעשרן, והיינו דמצד הבעה"ב הכבש הוא רק חלק קטן מכל רכישו ועיקר הוא חשבון הכללי, אמנם הכבשה לעצמה יש לה חשבון משלה שסו"ס

האיזנו

במוספי השבתא - הזי"ו לך

שע"ז סמכו לומר וישמחו בך כל ישראל מקדשי שמך (כ"ה בנוסח יוצאי אשכנז), ולפי"ז צריך לפרש מה ראו לתקן דווקא בזמן זה לסיים בדברי תוכחה להחזיר העם בתשובה. ונראה עפ"י הגמ' ר"ה דל"ב והיו לכם לזכרון אלו זכרונות, אני ה' אלקיכם אלו מלכיות, ומבואר ששמחת החצוצרות במוספים היא לזכרון מלכות שמים, וע"ד דאי' במעשה רב שהגר"א ז"ל הי' שמח מאד בשעת תקיעת שופר בר"ה שבשעת הכרתת המלך היא שמחה גדולה, ואף שאין ר"ה מימי שמחה אמנם בהכרתת המלך צריך לשמוח במלכותו, וזו ג"כ שמחת שבת במלכותו ית', ומעתה אפשר להבין מה שתיקנו לשירת הלויים באותו זמן הזי"ו ל"ך שהוא תוכחה לתשובה, כיון ששמחת שבת היא מלכיות ועי"ז יעלה זכרונו לפניו, וכמו בר"ה שאחז"ל בר"ה דט"ז אמרו לפני מלכיות כדי שתמליכוני עליכם, וכו' בשבת.

איתא בגמ' ר"ה דל"ה א' שבכל שבת היו הלויים אומרים בביהמ"ק את שירת האיזנו בשעת הקרבת המוספין, ושם א"ר ענן בר רבא אמר רב הזי"ו לך וכדרך שחלוקין כאן כך חלוקין בביהמ"ק, ופירש"י הזי"ו ל"ך פרשת שירת האיזנו חולקין אותה לו' פרקים וכו', וכ"ה ברמב"ם פ"א מתמידין ומוספין, והנה כ' הרמב"ם בפ"ג מהל' תפילה כל העולה לקרות בתורה פותח בדבר טוב ומסיים בדבר טוב, אבל פרשת האיזנו קורא הראשון עד זכר ימות עולם וכו' ולמה פוסקין בה בעניינות אלו [אעפ"י שהן לא דברים טובים] מפני שהן תוכחה כדי שיחזרו העם בתשובה עכ"ל. וצריך לבאר למה זמן הקרבת קרבן מוסף של שבת הוא שעת תשובה יותר מהקרבת שאר המוספין וכל קרבנות ציבור.

וביותר יש לתמוה למ"ש בב"י או"ח סי' רפ"א בשם ע"ש בטעם שאומרים 'ישמחו במלכותך' פי' ה"ר כהן צדק שסמכו על מ"ש (במדבר י') וביום שמחתכם ובמועדיכם וגו' ואמרו (בספרי שם) ביום שמחתכם זה שבת וי"ל

שבת שובה

'האל הקדוש שאין כמוהו' היינו מלכות

ערבית של שבת יכול לצאת יד"ח בשמיעתו ברכת מעין שבע מהש"ץ, אבל אם אמר הש"ץ בעשי"ת האל הקדוש לא יוכל היחיד לצאת בזה יד"ח וצריך לחזור ולהתפלל, וה"נ בכל טעות שהוצרך היחיד לחזור ולהתפלל. והנה בגמ' ברכות ד"מ ב' כל ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה, וכו' בתוס'

בשו"ע (סי' תקפ"ג) בשבת בינתיים (של עשי"ת) ערבית יאמר בברכת מעין שבע 'המלך הקדוש', והביא הגרעק"א בשם ס' גן המלך שאם טעה ואמר 'האל-הקדוש' אינו חוזר, וכ"ז ע"ז הג"ר עזרא אלטשולר זצ"ל בס' תיקון דה"ח (דיני מעין ז' סקכ"א) להמבואר בס' רס"ח סי"ג דמי שלא התפלל

שם: וברכות של י"ח אין בהן מלכות וכו' אבל 'אלקי אברהם' הוי כמו מלכות, דאברהם אבינו המליך הקב"ה על כל העולם שהודיע מלכותו, ומעין שבע דמצלי בשבת הואיל ויש בה 'האל הקדוש שאין כמוהו' היינו כמו מלכות, כמו 'שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד' דהוי במקום מלכות, ולפ"מ דפרישית דכל

היכא דכתיב 'אלקי אברהם' הוי כמו מלכות ניחא עכ"ל, ולפי"ז א"צ לחזור במעין שבע אם שכח 'המלך הקדוש', כיון ד'האל הקדוש שאין כמוהו' היינו מלכות, וא"נ משום דהוי ברכה אחת שאומר בתחילתה אלקי אברהם כמו"ש התוס' הנ"ל.

יום הכיפורים

מניעת התשובה - עבירות של יוה"כ עצמו

כל החטאים גם כריתות ומיתות בי"ד שצריך לשוב מהם ולהתוודות עליהן. ובוה י"ל לשיטת רבי דס"ל דעל כל עבירות שבתורה יוה"כ מכפר אפי' בלא תשובה, דלכא"ו הוא תימה איך יעלה על הדעת להשוות את החוטא שאינו שב אפי' ביוה"כ לצדיק שלא חטא מעולם, ולד' רבינו יונה הנ"ל שמחלק הפס' לב' מיני טהרות נ"ל שגם לד' רבי שיוה"כ מכפר אפי' לשאינם שבין, אבל זה נלמד מתחילת הפס' שהקב"ה מטהר אותנו, אבל עדיין יש את סוף הפס' שאנו צריכים ליטהר לפני ה' בתשובה, ואף שאי"ז מעכב הכפרה על המצוות ל"ת אבל עדיין הוא מבטל מ"ע של תשובה ביוה"כ, והנה רבא קאמר בכריתות דיו"ח ב' שמודה רבי בעבירות דיוה"כ גופי' דאינו מכפר עליהם, וראי' ממה ששייך עונש כרת על עינו ומלאכה דיוה"כ, ומעתה י"ל דגם מי שאינו שב ביוה"כ הוא מבטל מצוות דיוה"כ גופי' וע"ז אין יוה"כ מכפר.

כ' רבינו יונה בשערי תשובה (ש"ד): וע"ז שאמרו רז"ל (יומא פו, א') כי על כריתות ומיתות בי"ד תשובה ויוה"כ תולים ויסורים ממרקים, יש שאלה: והלא כתוב 'מכל חטאתכם לפני ה' תטהרו'. והתשובה בזה, כי מה שנאמר 'לפני ה' תטהרו' מצות עשה על התשובה, שנחפש דרכינו ונחקרה ונשובה אל ה' ביוה"כ, ואעפ"י שנתחייבנו ע"ז בכל עת - החיוב נוסף ביוה"כ והטהרה אשר בידינו היא התשובה ותיקון המעשים, אבל מה שכתוב: 'כי ביום הזה יכפר עליהם לטהר אתכם' שהוא אמור על הטהרה שהשי"ת מטהר אותנו מן העון ומכפר עלינו כפרה שלמה ביוה"כ בלא יסורים, זה נאמר על מצות ל"ת, אבל על כריתות ומיתות בי"ד תשובה ויוה"כ תולים ויסורים ממרקים עכ"ל. ומבואר שרבינו יונה מחלק הפס' לשני חלקי טהרה, תחילת הפס' עד אחר 'לטהר אתכם' הוא על מצוות ל"ת, והמשך הפס' 'מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו' הוא מ"ע מיוחדת ליטהר לפני ה' ע"י תשובה ביוה"כ, וזה כולל

תשובה וחיים - רק ע"י תורה תבלין

ממנו ומתגבר עליו, וא"א לעמוד כנגדו זולתי רפואה זו שברא לו הקב"ה והיא התורה תבלין, וסוד זה הוא ע"י שהתורה משנה את האדם מבריותו, וכמו שאחז"ל על קרא ד'ואת הנפש אשר עשו בחרן' וכל המלמד את בן חברו תורה כאילו ילדו דיצירה חדשה יש כאן, וזהו סוד התבלין לנצח היצר, ע"י שנהפך לברי' חדשה וע"ז מנצח את יצרו. ומעתה נראה, דכל ענין הנאמר כל באי' לא ישוּבוּן ואם ישוּבוּ לא ישיגו ארחות חיים, הוא כמש"כ רש"י שם (ד"ה לא ישוּבוּן) ואם שבין ממזהרים למות מתוך צרה וכפיית יצרם, וכ"ז לא נאמר אלא בשבב מבלי תורה תבלין, וכעין ר' אלעזר בן דורדיא הנ' שלא הי' לו התבלין שישבר יצרו כמו שנראה שם קודם לכן שלא נמנע מהעבירה עצמה ורק אח"כ חור בו, ואז מתוך צרה וכפיית יצרם ממזהרים למות וכמש"כ רש"י שם כיון שעדיין יש להם תוקף היצר וא"א להם כלל לשוב רק ע"י גזירת מלך שימותו ולא יכשלו עוד, כיון שבלי תורה לא יתכן שיוכלו לכפות את היצר. וכן נראה ג"כ ממה שבבכה רבי ואמר לא דיין לבעלי תשובה שמקבלין אותן אלא שקורין אותן רבי, וכנראה מזה שלא הי' ר"א בן דורדיא בעל תורה, אבל החזור בו מתוך לימוד התורה, בוודאי יכול לשוב ולחיות, וע"ז נאמר 'שובה ישראל עד ה'א, קחו עמכם דברים' ואמרו ע"ז בספרי פר' האזינו 'קחו עמכם דברים' ואין דברים אלא דברי תורה, דע"י תורה תבלין יוכל להתקיים אחרי התשובה, וכמו שמצינו בגמ' מנחות דמ"ד א' במעשה דתלמיד א' שהי' זהיר במצות ציצית ונעשה לו נס וניצל מהחטא. ובוה נבין ל' הרמב"ם סוף הל' מקואות: כשם שהמכוין לבו לטהר כיון שטבל טהור ואעפ"י שלא נתחדש בגופו דבר, כך המכוין לבו לטהר נפשו מטומאות הנפשות שהן מחשבות האון ודעות הרעות, כיון שהסכים בלבו לפרוש מאותן העצות והביא נפשו במי הדעת טהור כו' עכ"ל, והנה הוסיף הרמב"ם שצריך 'להביא נפשו במי הדעת' שהוא תורת ה', הוי כל צמא לכו למים ואין מים אלא תורה, ובירושלמי פ"ד דר"ה ר' מרשיא בשם רב אידי בכל הקרבנות כתיב חטא ובעצרת אין כתיב חטא, א"ל הקב"ה מכיון שקבלתם עליכם עול תורה מעלה אני עליכם כאילו לא חטאתם מימכם ע"כ, וזהו כח התורה שמשנה את עצמות טבע האדם מבריותו לטובה.

אמרינן במס' ע"ז י"ז ע"א על הפס' במשלי כל באי' לא ישוּבוּן ולא ישיגו ארחות חיים, וכי מאחר שלא שבו היכן ישיגו, ה"ק ואם ישוּבוּ לא ישיגו ארחות חיים, למימרא דכל הפורש ממינות מיית והא ההיא דאתאי לקמי' דרב חסדא וכו' ההיא דלא הדרה בה שפיר ומש"ה לא מתה וכו' ומעבירה לא והתניא אמרו עליו על ר"א בן דורדיא שלא הניח וכו' כך אלעזר בן דורדיא אין מקבלין אותו בתשובה כו' הניח ראשו בין ברכיו וגעה בבכי' עד שייצתה נשמתו יצתה בת קול ואמרה ר"א בן דורדיא מזומן לחיי העוה"ב, והא הכא בעבירה הוה ומית, התם נמי כיון דאביק בה טובא כמינות דמייא כו' עכ"ל הגמ'. והעירוני, דלפי"ז מוכח מסתמא דגמ' דבכל עבירה אם אביק בה טובא לא יתכן תשובה שיחי' אחרי זה אלא או דלא הדר שפיר כדאמר' בגמ' שם או אם שב מות, ולפי"ז עבירות כעין לשון הרע דאביקי בה טובא לא יתכן תשובה ע"ז, וכיון דפסקינן דיוה"כ פ' אינו מכפר בלי תשובה, אלא אנו באים בכפרת היום, ואפשר דאביק היינו דוקא כעין ר' אלעזר בן דורדיא שלא הניח זונה בעולם וכנ"ל, אמנם צ"ע ממינות ר"ל.

ונראה בזה עפ"י מאמר הגמ' יומא דל"ה ב' ת"ר עני ועשיר ורשע באים לדין, לעני אומרים לו מפני מה לא עסקת בתורה כו', רשע אומרים לו מפני מה לא עסקת בתורה, אם אומר נאה הייתי וטרוד ביצרי, אומרים לו כלום נאה היית מיוסף אמרו עליו כו', ודברי הגמ' צלע"ג בשלמא עני משיבין לו תשובה נצחת מהלל שהי' עני מרוד והי' עוסק בתורה, וכן לעשיר משיבין לו תשובה נצחת מרבי אלעזר בן חרסום, אבל לנאה וטרוד ביצרו מה תשובה היא מיוסף, והיון מצינו שיוסף עסק בתורה במצרים בשעת מעשה דפוטופר, ונראה ברור מדברי גמ' אלו כמש"כ המסילת ישרים בפרק ה' וז"ל וכמו שאמרו ז"ל קידושין ל' בראתי יצה"ר בראתי לו תורה תבלין, והנה פשוט הוא שאם הבורא לא ברא למכה זו אלא רפואה זו א"א בשום פנים שירפא האדם מזו המכה בלתי זאת הרפואה ומי שיחשוב להינצל זולתה אינו אלא טועה כו', ונראה מדברי הגמ' האלו מבואר כדבריו, דכיון דחזינן דיוסף ניצח את היצה"ר בע"כ דעסק בתורה, דבלי תבלין של תורה א"א בשום פנים לנצח את היצה"ר ומכאן תשובה ניצחת לנאה וטרוד ביצרו. וכיאוור הדבר, דהקב"ה ברא את האדם ברי' חלשה מטבעה אשר היצר חזק

הודעה

ביום ד' ערב יום הדין לא תתקיים קבלת קהל כלל במעונו של רבינו הגדול מרן שליט"א
ניתן להעביר שמות לתפילה וברכה דרך כתובת המערכת